

Tiflis şəhərinin yanında Kolbasan adlı bir kənd var idi. Bu kəndin dörd bir yanı bağlıq, meşəlik yerlər idi. Elə ki, bahar olurdu, ağaclar çiçəklənir, təpələr, yamaclar yumşaq ot və çiçəklərlə döşənirdi; rəngbərəng güllərin ətri kəndi bürüyürdü. Səhər-axşam quşların gözəl nəğməsinin arası kəsilmirdi. Bahar çağı bu kənd o qədər gözəl olurdu ki, insan baxmaqdan doymurdu.

Belə tərifini etdiyimiz kənddə Bilqeyis və Murad adında bacı-qardaş yaşayırdı. Bilqeyis olduqca mehriban və tərbiyəli bir qız idi. Hər gün bağçalarındakı tut ağacının altında palaz salardı; oyuncaq şeylərini də yığıb öz-özünə oynardı. Arabir qonşuları Səltənət də gələrdi. Hər ikisi birlikdə deyər, gülər, oynardılar. Otaq bəzəyərdilər, bir-birinə qonaq gedib-gələrdilər.

Ayaqsayma, gəlin-gəlin oynardılar. Arabir atası aldığı "Uşaq gözlüyü" kitabının şəkillərinə tamaşa edir və oxuyardılar. Günləri xoş və asudə keçərdi.

Amma Murad heç qapı-bacada tapılmazdı. Səhər evdən çıxar, bir də axşam evə qayırdı. O gün olmazdı ki, Muradın üstü, başı cırılmış evə qayıtmaya idi. Hər kəslə döyüşər, söyüşərdi. Ona görə də onu heç kəs sevməzdi. Hətta öz ata və anası da Muradı sevməzdi. Onun əlindən bacısı Bilqeysin ki heç rahatlığı yox idi. Onun oyuncaqlarını dağıdır və sındırırdı, bəzən də döyüb qaçardı. Ona görə Bilqeyis qardaşı Muradla heç oynamaz və ondan qorxardı.

Bilqeyis mehriban bir qız olduğu üçün qapılarındakı heyvanları və quşları da çox sevərdi. Heyvanlar və quşlar da əvəzində Bilqeyisi sevərdi və ondan qaçmazdılar. Çox vaxt olurdu ki, bağçada oynadığı zaman Mərmər pişik, Dəmir it, Məstan xoruz, toyuq-cücələr Bilqeysin başına cəm olar və onun əlindəki çörək parçasını alıb yemək istərdilər. Bilqeyis isə çörəyi parça-parça edib, bir az Məstan xoruza, bir az toyuq-cücələrə, bir az da it və pişiyə atardı. Hamısı soxulub yeməyə məşğul olardı. Bilqeyis qara, iri gözlərini onlara dikib, baxardı. Bir də görürdü ki, it öz çörəyini yeyib qurtardı, yavaş-yavaş ağzını pişiyin qismətinə uzadır; pişik də mırıldaya-mırıldaya çalışır ki, ağzındakı çörəyi yeyib qurtarsın; həm də pəncələri ilə yerdə qalan çörəyi bərk-bərk tutub, acıqlı-acıqlı itə baxır, amma it baxmayıb soxulur ki, pişiyin, ya xoruz-toyuğun çörəyini qapıb yesin; bu vaxt xoruz qaqqıldaya-qaqqıldaya itin üstünə atılırdı: ya da pişik belini qaldırıb, dişlərini itin üstünə qıcayıb mırıldayır və birdən-birə sıçrayıb itin üzünü cırmaqlayırdı.

Bilqeyis bu tamaşadan doymazdı, gülə-gülə onların davasına baxardı.

Murad isə yoldaşlarını və bacısını incitdiyi kimi, heyvanları da incidərdi. Hələ qapılarındakı Dəmir köpəyə onun əlindən gün və dirilik yox idi. Qapı ağzında uzanıb yatarkən, Murad əlindəki daş ilə itin harası gəldi vurardı. Yazıq it quyruğunu böyrünə qısıb, vəngildəyə-veŋildəyə qaçar, yəinki iri qara ağzını açıb Murada hürərdi. Odur ki, Muradı heç sevməzdi. Onu harada görsə, qaçıb gizlənərdi. Mərmər pişik də Muradı sevməzdi. Onun kölgəsini uzaqdan görüncə, quyruğunu qısıb, tələsik özünü bir yerə soxub gizlənərdi; çünki həmişə Murad onun quyruğundan tutub dartardı. Murad pişiyin arxasınca düşdüyü zaman pişik əvvəlcə qaçır, Muradın ona yaxınlaşdığını görüncə birdən-birə dayanardı, belini dikləyib, dişlərini qıcayıb, "puf" - eləyib Muradın üstünə atılırdı. Hətta bir neçə dəfə əllərini, üzünü cırmaqlayıb Muradı ağlaya-ağlaya evlərinə göndərmişdi.

Elə ki, axşam olardı, təpələrdən, yamaclardan naxır mələşə-mələşə kəndə

gələrdi. Murad əlinə çomağını alıb naxırın içinə girərdi, əlindəki çomaqla o inəyin, bu öküzün harası gəldisə burardı.

Murad bir dəfə bir qara inəyin arxasınca düşdü. Inək axırda tənəyə gəlib döndü və Muradı buynuzlarına götürüb, yerə elə çırpdı ki, qurbağa kimi yerə sərildi. Murad tamam bir saat özünə gəlmədi. Ondan sonra Murad nə Dəmir köpəyə, nə Mərmər pişiyə, nə də inəklərə yaxın gedə bilmirdi.

Bağçalarındakı yasəmən ağacı altında bir səbət içində toyuqlar yumurtlayırdı. Bir gün Murad bağçada gəzirdi. Çil toyuq yumurtlayıb çıxanda Murad gördü.

Yavaş-yavaş gəlib yumurtaları cibinə doldurdu ki, aparsın. Məstən xoruz bunu uzaqdan görüb, uça-uça Muradın üstünü aldı.

Murad çox qorxmışdu, bilmirdi ki, nə etsin. Axırda arxasında gizlətdiyi yumurtanı atıb qaçdı, xoruz əl çəkməyib, onun arxasınca düşdü. Muradın ayağı bir ağaca ilişib yıxıldı; cibindəki yumurtalar sındı, cibi və paltarı yumurtaya bulandı.

Murad qorxusundan evə gedə bilmirdi. Çünki paltarları başdan-ayağa yumurta sarısı idi.

Murad bağçada bir alma ağacının altında oturub nə edəcəyini düşünürdü. Gördü ki, Bilqeyis bağçaya çıxdı, "Məstan, Məstan!" deyə bağırırdı. Bağçanın o biri başından xoruz uça-uça gəldi. Bilqeyis xoruzun başına bir papaq tikmişdi.

Mehriban qız o balaca əlləri ilə xoruzun papağını başına qoydu, lent ilə bağladı, sonra şirin dil ilə dedi ki:

- Məstan xoruzum, ceyran xoruzum, gör sənə nə gözəl papaq tikmişəm! Deyəsən ki, xoruz da Bilqeyisin mehriban dilini anlayırdı; gözlərini Bilqeyisin üzünə dikib, dinməz-söyləməz dururdu. Bilqeyisin qəlbinə dəymək istəmirdi; çünki Bilqeyis onları çox sevirdi. Hətta sarı toyuq da cücələri ilə Bilqeyisin Məstan xoruza bağışladığı papağa diqqətlə baxırdı. Bilqeyis çox şad idi.

Murad gördü ki, xoruzun başı Bilqeyisə məşğuldur; cəld qaçıb yenə də yasəmən ağacının altına getdi, qorxa-qorxa ətrafa baxdı ki, görsün bir kimsə varmı. Heç kəsi görmədi, yavaşca gəldi, yumurta səbətini arxasına aldı ki, qalxıb getsin.

Yaxında qazlar otlayırmış. Murad isə onları görməmişdi. Yumurtalarını səbətlə oğurlayıb, aparmaq istədiyini görə qazlar birdən-birə hər tərəfdən Muradın yolunu kəsdilər. Murad heç bilmədi ki, qorxusundan nə etsin: çünki qazların hər biri Muradı bir tərəfə çəkirdi; xüsusən anaş qazdan çox qorxmışdu; çünki o çox acıqlı idi. Qorxurdu ki, sıçrayıb gözlərini çıxarsın. Axırda arxasından səbəti ağzı üstə yerə atdı, yumurtaların hamısı sındı.

Murad bu dəfə əvvəlkindən də çox qorxmışdu. Yenə alma ağacının altında oturdu. Çox qəmgin idi. Fikir edirdi ki, evə getsə, anası onu döyər; çünki həm paltarı yumurtaya batmışdı, həm də səbətdəki yumurtaları sındırmışdı.

Murad bu fikirləri eləyirdi, bir də gördü ki, Bilqeyis əlində "Uşaq gözlüyü" əlifba kitabcası bağçaya çıxdı. Məstan xoruz, sarı toyuq və cücələri Bilqeyisin ətrafını aldı. Bilqeyis oturdu, kitabını açdı, sarı toyuğun başına əl çəkib dedi ki:

- Gözəl toyuğum! Gəl sənə bu şəkilli kitabdan dərs verim, yaxşı? Sarı toyuq bir Bilqeyisin üzünə baxdı, bir də kitabı dimdiklədi. Bilqeyis dedi: - Deynən "A". Toyuq heç səs çıxarmadı. Bilqeyis gördü ki, toyuq oxumur, cücənin birini kitabın üstünə qoyub dedi: - Gözəl cücəm, deynən "A", - Cücə kitaba baxdı, baxdı, birdən-birə dimdiyini yuxarı qaldırıb: "cik-cik" deyə səsləndi. Bilqeyis şadlığından bilmədi ki, nə etsin.

Bu zaman anası pəncərədən gülə-gülə Bilqeyş dərs verməsinə baxırdı. Bilqeyş bir adam axtarırdı ki, cücəsinin kitab oxumasını ona göstərsin. Anasını pəncərədə görünəcə, sevinə-sevinə qışqırdı:

- Ana can, bircə cücəmə bax, gör nə yaxşı oxuyur! Gözəl cücə, deynən "A".

Cücə Bilqeyşə baxıb yenə də "cik-cik", deyə səsləndi. Bilqeyş gülə-gülə qara, iri gözlərini anasına dikib dedi:

- Ana can, gördün nə yaxşı oxuyur!

Anası gülə-gülə cavab verdi:

- Gözəl qızım, məgər sən pis oxuyarsan ki, cücən də pis oxusun?..

Bu aralıq Məstan xoruz da Bilqeyşin başının üstündə durmuşdu. Xoruz kitaba baxdı, baxdı, birdən-birə ucadan banladı. Bilqeyş balaca əlini xoruzun başına çəkib dedi:

- Məstan xoruzum, sən böyüksən, oxumaq bilirsən. Qoy, bu balaca cücəni öyrədim. Qoçaq cücə, de görüm "A".

Cücə sarı dimdiyini açıb: "cik-cik", deyə oxudu.

Murad alma ağacının altında oturub qəmgin-qəmgin bunlara baxır, öz-özünə fikir söyləyirdi: "Nə üçün Bilqeyşi hamı sevir? Hamı ona məhəbbət yetirir? Amma mənə heç kəs sevmir. Hamı mənə nifrət edir? Nə üçün?.."

1910.